

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Бюджет Пенсійного фонду України у системі соціального забезпечення»

Студентки 2 курсу, 6 групи, спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та

страхування»

спеціалізації «Публічні фінанси»

Кобець Світлани

Вячеславівни

Науковий керівник к.е.н.,

доцент

Керівник освітньо-професійної програми

д.е.н., професор

Савченко Наталія

Григорівна

Макогон

Валентина

Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів, д.е.н.,

професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Чугунов Ігор

Якович

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	6
1.1. Місце і роль державного пенсійного страхування в системі соціального забезпечення населення.....	6
1.2. Джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України.....	9
РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	15
2.1. Особливості формування доходів Пенсійного фонду.....	15
2.2. Аналіз розвитку фінансування видатків Пенсійного фонду.....	19
2.3. Оцінка розмірів державних пенсій та їх вплив на рівень соціального забезпечення населення.....	24
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	32
3.1. Світовий досвід функціонування пенсійних систем.....	32
3.2. Напрями розвитку механізму формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України.....	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Головним завданням сучасного етапу соціально-економічних перетворень в Україні є реформування пенсійної системи, яка має важливе значення для забезпечення стійкого розвитку України, подолання наслідків фінансово-економічної кризи, підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів. Соціальний захист громадян - одна з найважливіших функцій держави. Рівень соціального захисту, а в першу чергу - рівень їх пенсійного забезпечення, залежить від стану економіки і державного регулювання соціальних процесів, реалізується через систему соціального страхування і систему виплат соціальної допомоги з державного бюджету. Головне завдання пенсійного страхування полягає в підтримці життєдіяльності тієї категорії громадян, які досягли похилого віку (визначеного законодавством як пенсійний) або втратили працездатність і визнані інвалідами, через що не можуть забезпечити собі мінімально необхідний рівень доходу. Реалізується це завдання через виплату доходу у вигляді пенсій. Впродовж багатьох років в Україні існувала однорівнева система пенсійного забезпечення, яка певним чином узгоджувалася з командно-адміністративною економікою та функціонувала на засадах солідарності поколінь. З набуттям Україною незалежності постала необхідність у реформуванні такої системи пенсійного забезпечення, оскільки в умовах ринкової економіки вона виявилася економічно необґрунтованою, фінансово неспроможною, соціально несправедливою здебільшого для найбільш вразливих верств населення.

Мета дослідження: розкриття теоретичних та практичних засад формування та виконання бюджету Пенсійного фонду України, визначення напрямів розвитку механізмів його формування в контексті вітчизняного і світового досвіду.

Об'єкт дослідження: бюджет Пенсійного фонду України.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні засади формування та використання бюджету Пенсійного фонду України у системі соціального забезпечення.

Система пенсійного забезпечення є важливим як соціальним, так і економічним інститутом Держави, від її стану напряду залежить рівень життя значної частини українців, що є пенсіонерами. На даний час трирівнева пенсійна система країни функціонує як дворівнева, при цьому, функціонуючі солідарна система та недержавне пенсійне забезпечення потребують значного вдосконалення у зв'язку з наявністю суттєвих недоліків, які призводять до нездатності даного соціально-економічного інституту справлятися з покладеними на нього обов'язками.

Проблеми пенсійного забезпечення загалом знайшли відображення у працях із загальних проблем теорії та практики державного управління і соціальної політики таких учених Бренер А.В., Набатова Ю.О., Горбунова О.А. і безпосередньо в дослідженнях науковців стосовно питань державного пенсійного страхування, формування доходів, витрат Пенсійного фонду України Дідур С.В., Глухова В.І., Князева М.В., методології управління формуванням коштів Пенсійного фонду України Кучеренко М.А., Леваєва Л. Ю., особливостей функціонування системи пенсійного забезпечення України Мохова Ю.Л., Писаренко Н.О., досвіду розвитку пенсійних систем Саїнчук Н.В., . Шаманська Н.В. Також значний вклад у розвиток даної теми внесли такі вчені: І. Чугунов, О. Насібова, Л. Остапенко, Л. Шалієвська, О. Адамик, Г. Кучер.

Основними об'єктами досліджень яких є сутність пенсійної системи та пенсійного страхування, їх місце та роль в соціальному захисті суспільства. Віддаючи належне досягненню цих учених, слід зауважити, що в науковій літературі бракує досліджень, які б охоплювали вивчення сутності системи пенсійного забезпечення з позицій її ролі у системі соціального захисту.

Більшість праць присвячені визначенню місця і ролі лише загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (як виду соціального страхування) в системі соціального захисту.

Методи дослідження. Економічний і статистичний аналіз – для визначення загального стану особливостей формування доходів та видатків бюджету Пенсійного фонду України, оптимізації їх формування. Поєднання даних підходів дозволяє здійснити багатосторонній аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на особливості реформування пенсійної системи.

Логіко-структурний – для оцінки світового досвіду розвитку пенсійної системи країн, а також для розробки пропозицій щодо вдосконалення пенсійної системи як важливої складової соціального забезпечення України.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дослідженні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення системи пенсійного забезпечення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковану 1 статтю: Бюджет Пенсійного фонду України у системі соціального забезпечення // Зб. наук. ст. студ. –К.:Київ. нац. торг-ек. ун-т, 2021. Обсяг статті становить: 0,3 д.а.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Місце і роль державного пенсійного страхування в системі соціального забезпечення населення

Провідна роль держави визначається її зобов'язаннями стосовно захисту прав і свобод кожного громадянина, у тому числі, від можливих негативних наслідків розвитку національної економіки, тобто соціальних ризиків, пов'язаних із втратою роботи, доходу та працездатності. Метою державної соціальної політики визначено створення адекватної цілям економічного розвитку системи соціального захисту населення [37].

Теоретико-методологічні та прикладні питання обґрунтування особливостей формування доходів та видатків, оптимізації їх формування є предметом постійних наукових досліджень та дискусій. Зокрема, ці питання висвітлені в працях Г. М. Александрова, А. В. Бренера, Л. М. Качан, О. П. Кириленко, О. П. Коваль, Н. А. Лаврук, Л. В. Лисяк, Н. І. Нарожної, В. А. Янковського, І. Чугунов, О. Насібова, Л. Остапенко, Л. Шалієвська, О. Адамик, Г. Кучер та ін.

В проєкті Соціального кодексу України зазначено, що соціальний захист - це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [2].

Вищенаведені визначення об'єднує те, що під соціальним захистом розуміється лише той обсяг соціальних гарантій, що безпосередньо надається державою. Разом з тим, соціальний захист містить як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними - соціальне забезпечення (тобто забезпечення доходів у випадку втрати працездатності чи роботи), лікування та профілактика хвороб, а також сприяння освіті й підвищенню кваліфікації [19].

Державне соціальне забезпечення виконує функцію нагромадження та розподілу коштів соціального захисту, призначених на соціальну допомогу, виплати по соціальному страхуванню тощо. Таким чином, під соціальним забезпеченням розуміють заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства.

Можна сформувати два структурних блоки соціального забезпечення населення [14]:

- матеріальне забезпечення шляхом соціального страхування в разі безробіття, тимчасової або постійної непрацездатності. Джерелом фінансового забезпечення є державні позабюджетні цільові соціальні фонди;
- соціальна допомога непрацездатним і малозабезпеченим громадянам, підтримання рівня життя в умовах зростання споживчих цін, компенсації та пільги громадянам. Джерелом фінансового забезпечення є державний і місцевий бюджети.

Разом з тим, в умовах транзитивної економіки «соціальний захист» від захисту держави трансформується в систему захисту, де розподіл фінансів здійснює пропорційно на плечі держави і громадянина відповідно. Дана тенденція відбувається і в світі. Модель соціальної держави, що склалася останнім часом в країнах ОЕСР передбачає, що страхова частина має відповідати лише за соціальні ризики, при настанні обставин «невідвортної сили» (форс-

мажорних), при яких громадяни опиняються за межею бідності, стають інвалідами, тривалий час залишаються без роботи, мають низький дохід (особливо в сім'ях з дітьми) на рівні прожиткового мінімуму [25]. Це спонукає до появи в складі соціального захисту нового поняття «соціальний самозахист» через страхові компанії, банки та інші фінансові установи. Самозахист – це дії особи, що вживаються нею для забезпечення своїх прав. Отже, соціальний самозахист – це активні безпосередні дії самих суб'єктів, спрямовані на ненастання або зменшення негативних наслідків соціальних ризиків. Тобто, на перший план виступає принцип особистої відповідальності громадянина в забезпеченні власного добробуту, який полягає у тому, що кожен повинен зробити усе можливе для підтримання свого життєвого рівня.

Реформування призвело до розуміння необхідності якісних змін і пошуку нових шляхів розвитку існуючих систем соціального захисту, і особливо її складової - пенсійного забезпечення: перехід від фінансування пенсій за рахунок поточних надходжень до системи індивідуальних рахунків та накопичень, підвищення пенсійного віку, перегляд тарифів та вимог щодо управління ризиками в пенсійних фондах. Тому, протягом останніх десятиліть у результаті різноманітних структурних і параметричних реформ конструкція системи пенсійного забезпечення стала більш диверсифікованою з посиленням ролі накопичувальної системи і зниженням значості страхової частини [23].

Не стала винятком і Україна, яка у 2004 році запровадила багаторівневу пенсійну систему, суть якої полягає у диверсифікації демографічних, соціальних і економічних ризиків між її рівнями та орієнтація на накопичувальні принципи її фінансування, так як солідарна система (I рівень) уже вичерпала свій потенціал і не в змозі забезпечувати адекватним рівнем доходу громадян похилого віку. Структуру пенсійної системи України можна зобразити наступним чином (Рис.1.1.1.):

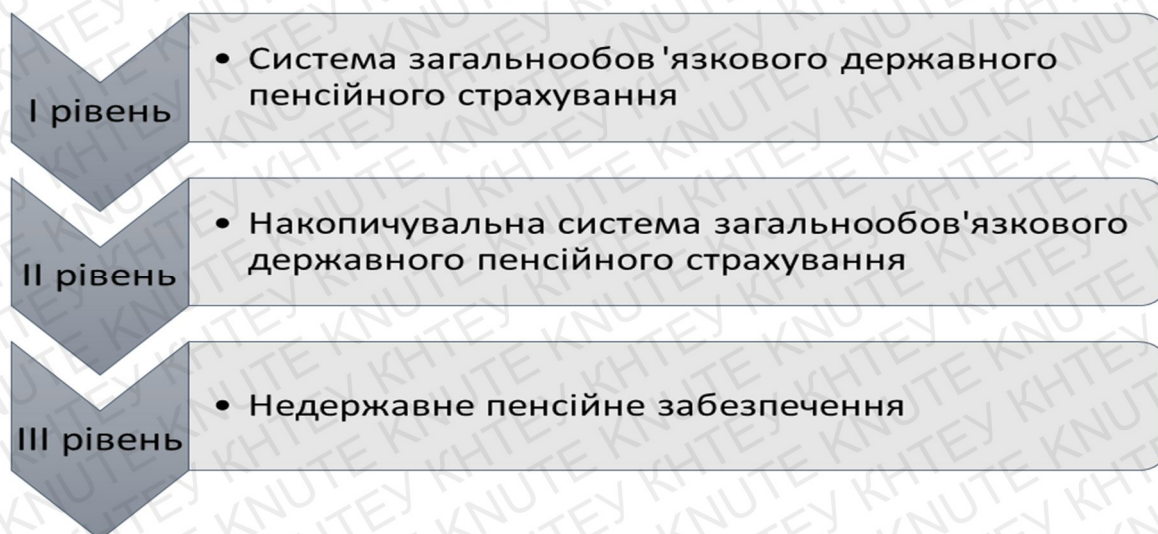

Рис. 1.1.1. Структура пенсійної системи України

Побудова нової багаторівневої системи пенсійного забезпечення з накопичувальними принципами фінансування націлена на виховання фінансової відповідальності громадян за стан власного добробуту і матеріального забезпечення по завершенню своєї трудової діяльності. Даний трансформаційний період і призвів до появи нових понять «соціальний самозахист» і його складової «пенсійне самозабезпечення». Згідно з тлумачним словником «самозабезпечення» означає самостійно забезпечувати себе всім необхідним, тобто самозабезпечуватися. Звідси, пенсійне самозабезпечення можна розглядати через призму самофінансування – це здатність, бажання, намагання забезпечити себе доходом на старості через механізм власних накопичень. Тобто, відповідальність за ступінь забезпеченості в літньому віці несе сама особа. В даному ракурсі основним завданням держави є створення надійних і привабливих умов для можливості здійснення заощаджень з метою самозабезпечення у пенсійному віці.

1.2. Джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України

Пенсійний фонд України виступає як найбільш розгалужена фахова структура, яка здійснює різноманітну діяльність, що стосується пенсійного забезпечення громадян України, потужна організація в державі, яка мобілізує та використовує значні обсяги коштів, структура з могутнім потенціалом кадрів, яка постійно розвивається і вдосконалюється [4].

Як будь-яка фінансова структура, Пенсійний фонд формує доходи, якими розпоряджається при здійсненні усіх функцій. Формування і збільшення доходів Пенсійного фонду України є важливим завданням, що покладають на себе керівні органи Фонду.

Можна виділити такі основні джерела формування доходів ПФУ:

- 1) Надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у розмірах, визначених законом, крім частини страхових внесків, що спрямовується до накопичувальної системи пенсійного страхування;
- 2) Інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;
- 3) Кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду;
- 4) Кошти, сплачені виконавчій дирекції Пенсійного фонду за надання послуг із адміністрування Накопичувального фонду та послуг недержавним пенсійним фондам – суб'єктам другого рівня системи пенсійного забезпечення;
- 5) Суми від фінансових санкцій та пені (крім сум пені, сплачених роботодавцем за несвоєчасне перерахування з його вини сум страхових внесків застрахованої особи до накопичувальної системи пенсійного страхування), обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених на посадових осіб та громадян за ці порушення;

- 6) Благодійні внески юридичних та фізичних осіб;
- 7) Добровільні внески;
- 8) Інші надходження відповідно до законодавства [3].

Основними наповнювачами бюджету Пенсійного фонду є роботодавці, які сплачують обов'язкові внески.

Доходи Пенсійного фонду формуються задля фінансування напрямків використання коштів. Проблема виконання видаткової частини Пенсійного фонду України та шляхи їх мінімізації набуває актуальності у кризовому періоді. Видатки ПФУ формуються відповідно до пенсійних програм, які фінансуються з різних джерел. Пенсійна програма характеризується цільовим призначенням коштів, а також джерелами їх фінансування.

Усю сукупність видатків ПФУ відповідно до пенсійних програм можна класифікувати за двома ознаками:

I. Відповідно до джерел їх фінансування:

- видатки, що фінансуються за рахунок коштів ПФУ;
- видатки, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету;

II. За напрямками використання:

- видатки на виплату трудових і соціальних пенсій, доплат та допомоги, а також оплата послуг з їх доставки;
- адміністративно – управлінські видатки: видатки на утримання органів ПФУ, провадження персоніфікованого обліку, на розрахунково-касове обслуговування, інші видатки;
- видатки на виплату пенсій і допомог за трудовим каліцтвом та оплата послуг з їх доставки та інші [1].

Збалансування доходів та видатків Пенсійного фонду України є обов'язковою умовою його діяльності. Кошти Пенсійного фонду використовуються на:

- 1) виплату пенсій;
- 2) надання соціальних послуг;
- 3) фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;
- 4) оплату послуг з виплати та доставки пенсій;
- 5) формування резерву коштів Пенсійного фонду.

За наявності профіциту бюджету Пенсійного фонду, сума коштів, що перевищує видатки, може використовуватися на погашення зобов'язань фонду, що мали місце в минулому; фінансування інвестиційної діяльності фонду; збільшення розміру пенсійних виплат і допомоги; на придбання державних пакетів акцій.

Резерв коштів Пенсійного фонду [9]:

- 1) З метою забезпечення фінансової стабільності Пенсійного фонду формується резерв коштів Пенсійного фонду. Резерв коштів Пенсійного фонду складається з резерву коштів для поточних потреб та резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах, які зараховуються на окремі субрахунки одного рахунку Пенсійного фонду.
- 2) Резерв коштів для поточних потреб формується з метою забезпечення своєчасного та в повному обсязі фінансування виплати пенсій і надання соціальних послуг у сумі, що дорівнює місячній потребі на зазначені цілі згідно з бюджетом Пенсійного фонду на відповідний рік та затверджується в його складі.
- 3) Резерв коштів для поточних потреб використовується та поновлюється таким чином, щоб на початок кожного місяця на відповідному субрахунку сума цього резерву дорівнювала місячній потребі коштів, необхідній для забезпечення фінансування виплати пенсій та надання соціальних послуг, визначеній у бюджеті Пенсійного фонду.

- 4) Після забезпечення виплати пенсій та надання соціальних послуг і створення резерву коштів для поточних потреб надлишкові кошти Пенсійного фонду зараховуються до резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах, який може виникнути у зв'язку із зміною демографічної ситуації в Україні.
- 5) Резерв коштів для поточних потреб зберігається в уповноваженому банку, а резерв коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах - у зберігачі. Зберігач забезпечує зберігання та облік резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах окремо від пенсійних активів накопичувальної системи пенсійного страхування та інших коштів.

Резерв коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах [5]:

- 1) Розмір резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах визначається за результатами щорічних актуарних розрахунків.
- 2) Розмір резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах затверджується правлінням Пенсійного фонду у складі бюджету Пенсійного фонду одночасно з встановленням порядку його формування і використання.
- 3) З метою збереження резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах та отримання доходу здійснюється інвестування цього резерву коштів у порядку, передбаченому Законом для інвестування коштів Накопичувального фонду.
- 4) Інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах здійснюється компаніями з управління активами, які обираються для Накопичувального фонду за результатами конкурсу.

- 5) Компанії з управління активами і зберігач складають та подають звіти щодо інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах правління Пенсійного фонду, Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, в порядку та за формами, встановленими правлінням Пенсійного фонду за погодженням з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.
- 6) Виконавча дирекція Пенсійного фонду складає річний звіт щодо формування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах з висновком щодо достатності цього резерву коштів для забезпечення виконання Пенсійним фондом зобов'язань у солідарній системі протягом наступних 75 років і подає його правління Пенсійного фонду для затвердження.
- 7) Якщо протягом року сума резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах становить менше ніж 90 відсотків суми коштів, необхідних за результатами щорічного актуарного розрахунку для забезпечення довгострокової фінансової стабільності та виконання зобов'язань Пенсійного фонду щодо фінансування пенсій та соціальних послуг, правління Пенсійного фонду зобов'язане подати Кабінету Міністрів України пропозиції щодо джерел поповнення та збалансування бюджету Пенсійного фонду.

У випадку дефіциту бюджету Пенсійного фонду, його фінансування здійснюється за рахунок впровадження нових форм надходжень, використання кредитів, здійснення ефективного управління заборгованості фонду юридичних та фізичних осіб. Особливо важливим є впорядкування видатків за рахунок скорочення витрат на обслуговування операцій, зменшення необґрунтованих пільг пенсіонерам, оптимізація надбавок [3].

Власними ресурсами пенсійну казну наповнити не можливо, тому залучені кошти займають значну питому вагу у структурі надходжень до бюджету. При

цьому дефіцит бюджету Пенсійного фонду покривається повністю за рахунок нерозподілених коштів з Державного бюджету. Тому важливим є врегулювання законодавства і забезпечення виконання його норм [2].

Тривала і затяжна фінансово-економічна криза, яка є причиною спаду виробництва, зростання рівня безробіття, має негативний вплив на фінансовий стан Пенсійного фонду. Тому зростання економічних показників України позитивно позначиться і на пенсійній системі в цілому.

Система пенсійного забезпечення посідає ключову роль в системі соціального захисту населення. Перехід на ринкові умови господарювання, складна демографічна ситуація в країні призвели до розуміння необхідності якісних змін і пошуку нових шляхів розвитку існуючих систем соціального захисту, і особливо її складової - пенсійного забезпечення. Результатом стала побудова багаторівневої системи пенсійного забезпечення, яка націлена на виховання фінансової відповідальності громадян за стан власного добробуту і матеріального забезпечення по завершенню своєї трудової діяльності через механізм власних накопичень – пенсійне самозабезпечення.

РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

2.1. Особливості формування доходів Пенсійного фонду

Базовим фінансовим механізмом здійснення державного пенсійного забезпечення виступає Пенсійний фонд України. Дохідна частина бюджету ПФУ, відповідно до ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» формується за рахунок власних надходжень фонду, дотацій державного бюджету та цільових фондів тощо відповідно до законодавства України [11]. Розглянемо динаміку та структуру доходів бюджету Пенсійного

фонду, проведемо аналіз його доходної частини за 2016–2020 рр. (табл. 2.1.1). Як свідчать дані таблиці 2.1.1, за аналізований період відбулося збільшення доходів на 122 841 тис. грн., тобто на 52,13%. Найбільшу питому вагу всіх доходів за аналізований період займають власні надходження, їхня частка в 2021 році становить 48,13%, за аналізований період відбулося зростання на 21,8%. У структурі доходів значну частку займають власні доходи, які формуються в основному завдяки ЄСВ.

Рис. 2.1.1. Динаміка основних статей доходів ПФУ 2016 – 2020 рр., млрд. грн.

Основними наповнювачами бюджету Пенсійного фонду є роботодавці, які сплачують обов’язкові внески. Розглянемо динаміку основних доходних статей бюджету ПФУ, яка наведена на рис. 2.1.2.

Дані рис. 2.1.2 показують, що протягом аналізованого періоду відбувається зростання суми власних надходжень на 51,7%, але цього зростання не досить для покриття видатків.

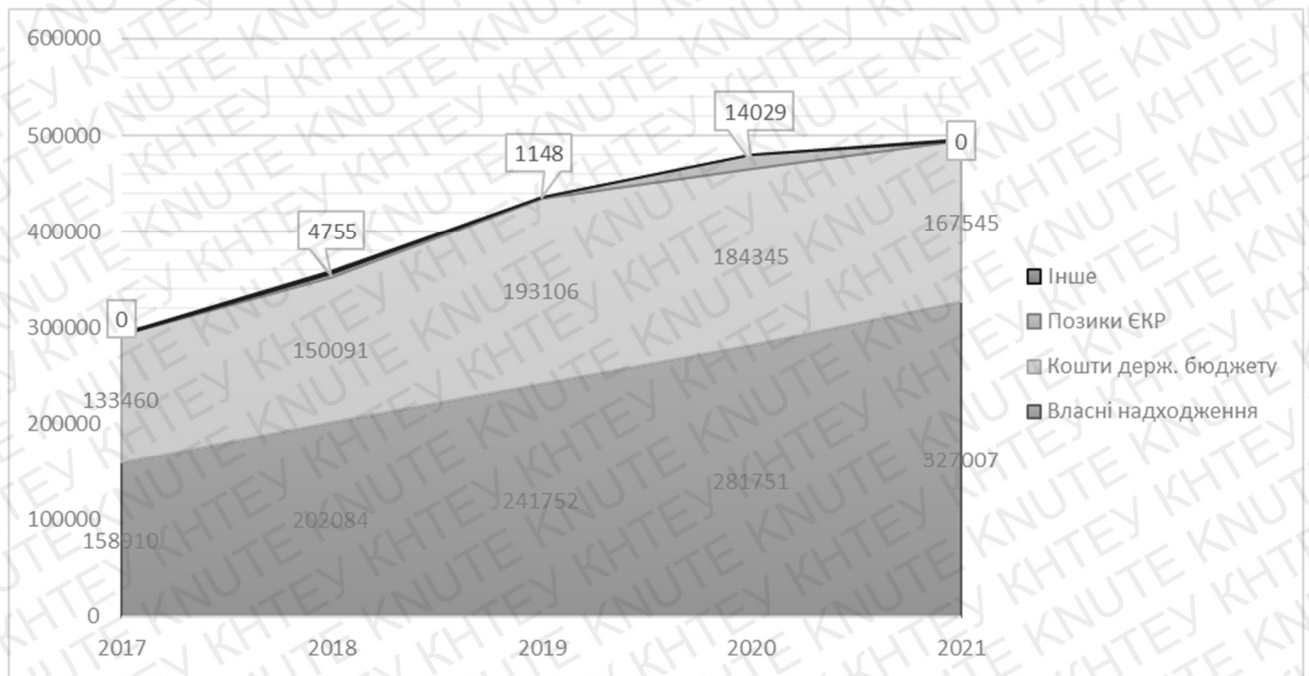

Рис.2.1.2. Динаміка доходів ПФУ за 2017 - 2021 роки, млн.грн

Основними причинами низьких доходів ПФУ є [5]:

1. Низькі суми сплаченого ЄСВ;
  2. Невелика кількість платників ЄСВ. Низький рівень охоплення пенсійним страхуванням зайнятого населення. Причини такого стану:
    - а) наявна в Україні пенсійна система не стимулює сплату ЄСВ;
    - б) низька частка населення працездатного віку, що сплачує ЄСВ;
  3. Невідображення реальних сум заробітних плат. Причини:
    - а) існування значного рівня тіньової економіки, що приводить до низького рівня офіційної зайнятості, штучного заниження розмірів заробітних плат в офіційній звітності;
    - б) поширена в Україні практика виплати заробітних плат у конвертах.
- За даними Державної податкової служби України на 01.01.2021 на обліку перебувало 2 467,5 тис. платників ЄСВ, що на 42,4 тис. платників більше у порівнянні з показником станом на 01.01.2020.

На 01.01.2021 в загальній кількості платників:

- юридичних осіб – 646,4 тис. (26,2%);

- фізичних осіб-підприємців – 1 792,7 тис. (72,7%);
- осіб, які провадять незалежну професійну діяльність – 24,7 тис. (1,0%); -
- членів фермерських господарств – 3,7 тис. осіб (0,1%) (Рис. 2.1.3).

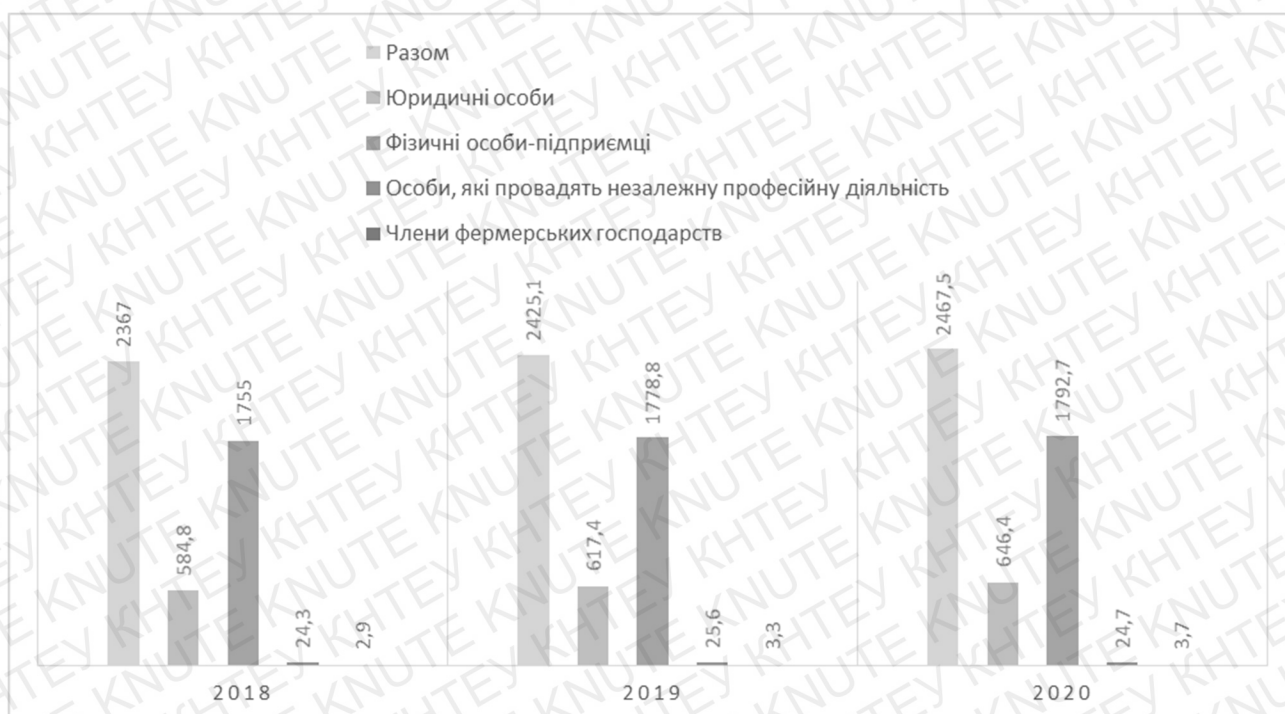

Рис. 2.1.3. Динаміка кількості платників ЄСВ, тис. осіб

Загальна чисельність застрахованих осіб у грудні 2020 року становила 12,8 млн осіб, з яких найманих працівників – 9,9 млн осіб.

За даними Державної служби статистики України за 9 місяців 2020 року 3,3 млн осіб, або кожен четвертий працівник, працює без оформлення трудових відносин. Найбільше таких працівників у сільському господарстві (45,2%),

Розподіл застрахованих осіб за діапазонами заробітної плати, тис. осіб торгівлі (15,7%), будівництві (16,8%), промисловості (5,5%) та транспорті (4,0%).

Пенсійний фонд України постійно здійснює моніторинг відомостей реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного страхування (далі – реєстр застрахованих осіб) щодо виявлення ознак використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю та сплати ЄСВ, вживає відповідних заходів реагування.

В результаті проведеної роботи у 2020 році:

- зросла чисельність фізичних осіб-підприємців на 30,5 тис. осіб, або на 1,6% (у грудні порівнюючи з січнем);
- зменшилася на 21,9 тис. осіб (1,9%) чисельність працівників, рівень оплати праці яких менше мінімальної заробітної плати (4 723/5 000 грн);
- легалізовано 153,7 тис. робочих місць, внаслідок чого додатково надійшло 227,4 млн грн ЄСВ.

За результатами моніторингу страхувальників (16,6 тис. платників, по яких органами Держпраці проведено комплексні інспекційні відвідування на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 649-р “Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення”), в реєстрі застрахованих осіб підтверджено дані про прийняття на роботу 14,8 тис. осіб, яким нараховано заробітну плату у сумі 140,9 млн грн, ЄСВ – 31,1 млн гривень.

Отже, результати проведеного аналізу дохідної частини бюджету Пенсійного фонду за період 2016-2020 рр. дозволяють стверджувати наступне. За аналізований період відбулося збільшення доходів на 117,05 млн. грн., тобто на 52,13%. Найбільшу питому вагу всіх доходів за аналізований період займають власні надходження, їхня частка в 2021 році становить 48,13%, за аналізований період відбулося зростання на 21,8%. У структурі доходів значну частку займають власні доходи, які формуються в основному завдяки ЄСВ.

2.2. Аналіз розвитку фінансування видатків Пенсійного фонду

В результаті діяльності Пенсійного фонду України у 2020 році:

- видатки Пенсійного фонду України становили 479,3 млрд грн, що на

43,4 млрд грн, або на 10,0%, більше у порівнянні з 2019 роком;

- у травні забезпечено виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 1000 грн 9,9 млн пенсіонерам на загальну суму 9,9 млрд гривень;
- у грудні за рахунок коштів з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками для надання одноразової матеріальної допомоги застрахованим особам, які можуть втратити доходи у разі повної заборони сфери їх діяльності внаслідок посилення обмежувальних заходів забезпечено виплату допомоги у розмірі 8000 грн 455,8 тис. громадянам, на загальну суму – 3,6 млрд гривень;
- власні доходи Пенсійного фонду України зросли у порівнянні з 2019 роком на 40,0 млрд грн, або на 16,5%.

Фактичні загальні видатки Пенсійного фонду України у 2020 році становили 479,3 млрд грн, що на 43,4 млрд грн, або на 10,0%, більше у порівнянні з 2019 роком (див. Рис 2.2.1) [13].

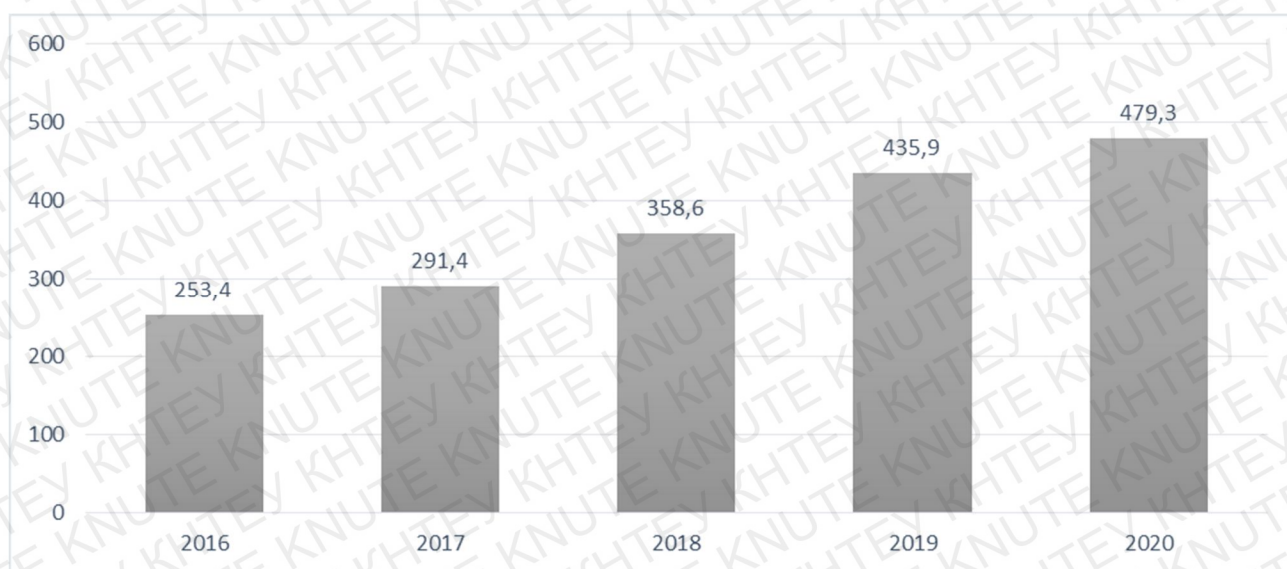

Рис. 2.2.1. Видатки Пенсійного фонду України у 2016 – 2020 роках, млрд грн

На пенсійні виплати спрямовано 466,9 млрд грн, на погашення позики 2019 року – 1,1 млрд грн, видатки на виплату одноразової допомоги в розмірі 8000 грн – 3,6 млрд гривень. Інші видатки – 11,3 млрд грн, із них – 2,4 млрд грн – оплата послуг з виплати та доставки пенсійних виплат (0,5% загальних видатків), 5,3 млрд грн – адміністративні видатки (1,1%) (див. Рис. 2.2.2).

У 2020 році надходженням власних коштів забезпечувались видатки, які фінансувались за рахунок власних коштів на 85,5%, що на 5,7% більше у порівнянні з 2019 роком.

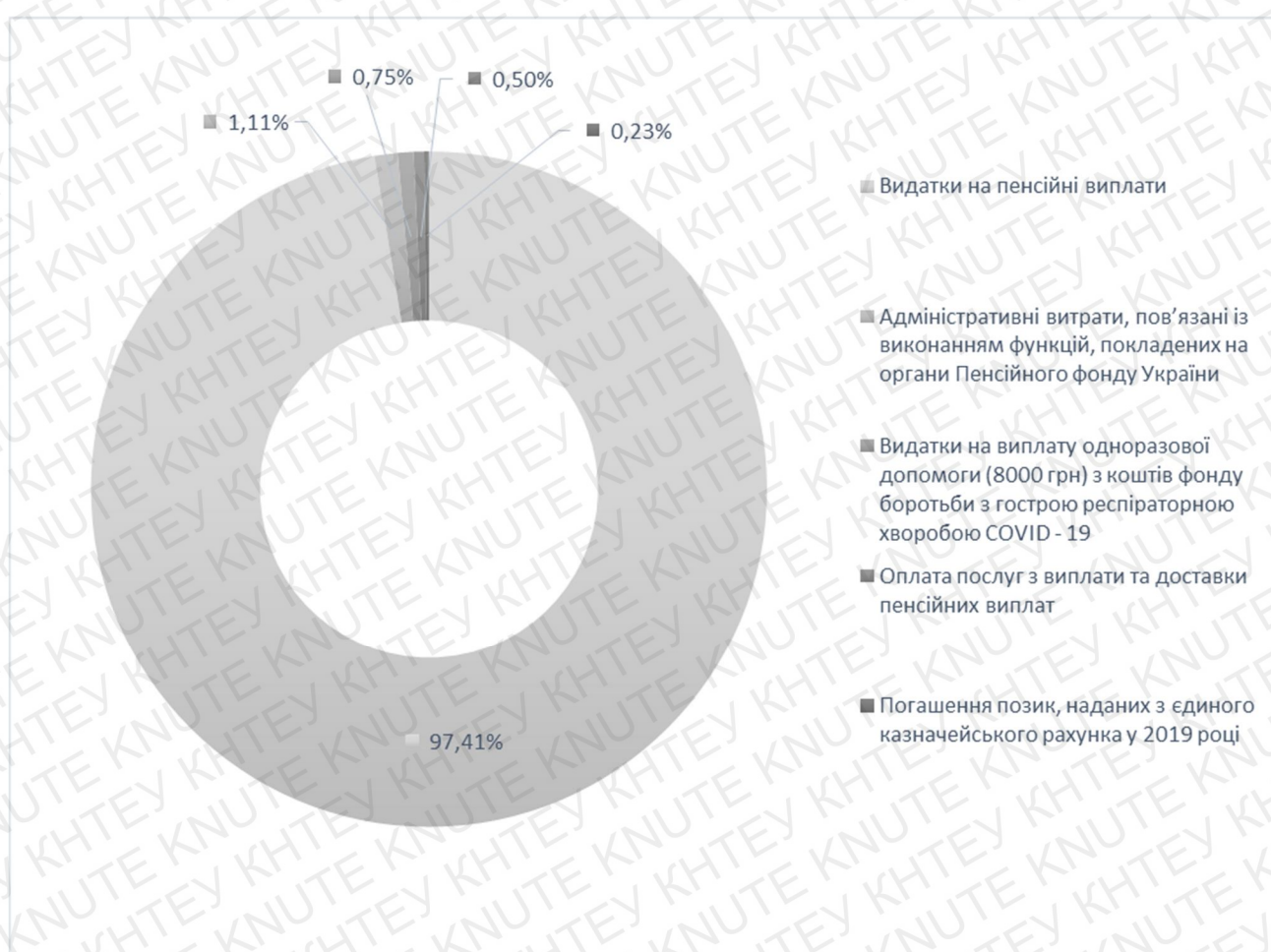

Рис. 2.2.2. Структура видатків Пенсійного фонду України у 2020 році, %

У 2020 році видатки на пенсійні виплати становили 466,9 млрд грн (в тому числі на виплату доплати до пенсії особам, яким виповнилось 80 років відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 №251 – 6,5 млрд гривень) [16].

Пенсіонерам іноземних держав, які проживають на території України, здійснено виплату пенсій на суму 149,8 млн гривень (табл. 2.2.1). За міжнародними зобов'язаннями забезпечено своєчасну виплату пенсій громадянам України, які проживають за кордоном, на суму 154,6 тис. доларів США та 3 160,9 тис. євро.

Табл. 2.2.1 Виплата пенсій пенсіонерам іноземних держав, які постійно проживають в Україні, за 2020 рік

№ з/п	Країни	Чисельність	Сума до виплати, річна, грн	Сума до виплати, на місяць на 1 особу, грн
1	Росія	261	10 788 749,39	3 444,68
2	Латвія	594	26 320 642,60	3 692,57
3	Литва	254	14 441 363,88	4 737,98
4	Естонія	1	95 782 454,55	5 585,63
5	Білорусь	1	29 738,40	2 478,20
6	Молдова	1	29 566,61	2 463,88
7	Болгарія	48	1 954 236,70	3 392,77
8	Польща	3	416 837,69	11 578,82
	Разом	2 591	149 763 589,82	4 816,79

Адміністративні витрати, пов'язані з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду України, у 2020 році склали 5 287,7 млн грн, що становить 1,1 % загальних річних доходів Пенсійного фонду України, та 100,0 % запланованих витрат (Рис 2.2.3).

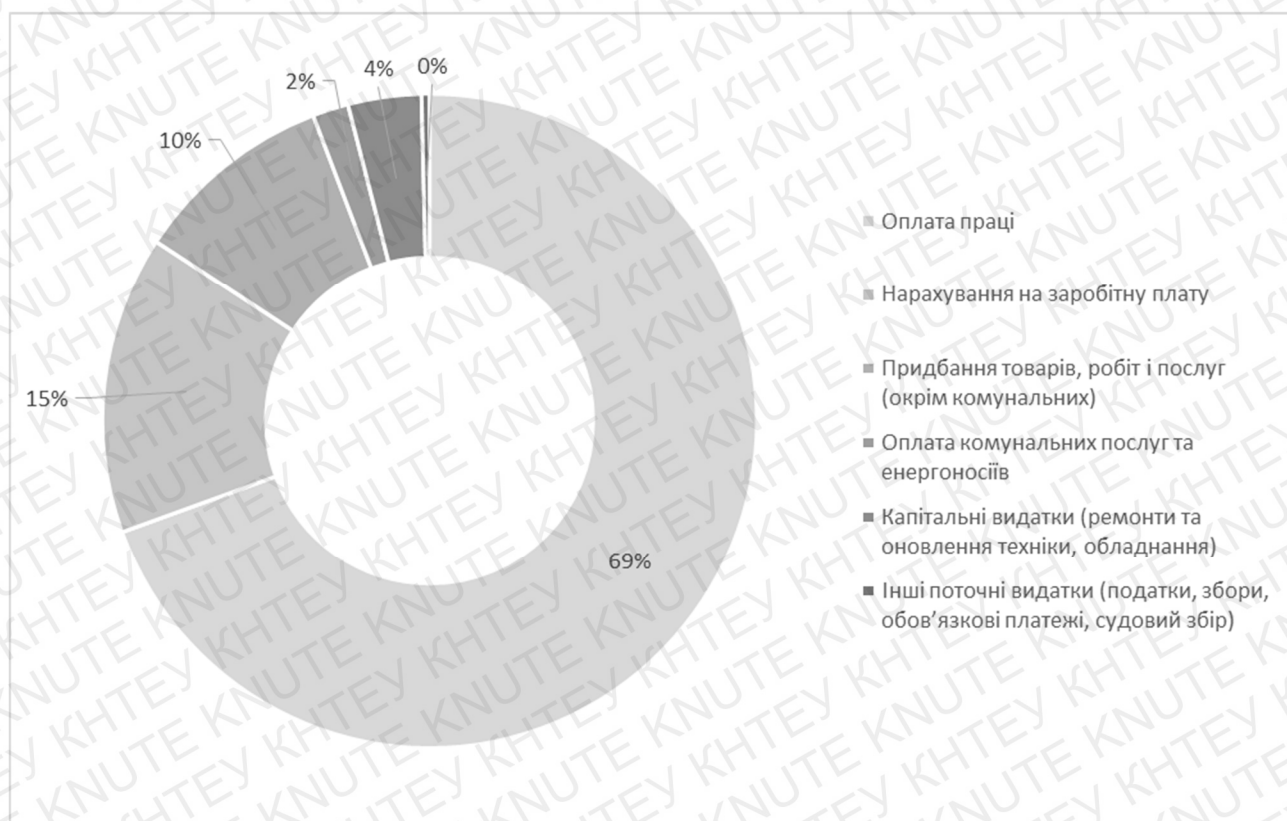

Рис. 2.2.3. Структура адміністративних витрат Пенсійного фонду України у 2020 році, %

У порівнянні з 2019 роком адміністративні витрати в абсолютній сумі зменшилися на 52,1 млн грн (1,0%). У структурі адміністративних витрат частка заробітної плати з нарахуваннями становила 4 454,7 млн грн (84,3 %). На придбання товарів і послуг використано 526,8 млн грн (9,9 %), оплату комунальних послуг – 93,7 млн грн (1,8 %), інші поточні видатки (сплата податків та зборів, обов'язкових платежів) – 20,8 млн грн (0,4 %) та капітальні витрати (в тому числі придбання комп'ютерної техніки) – 191,7 млн грн (3,6 %). [15]

Отже, результати проведеного аналізу видаткової частини бюджету Пенсійного фонду за період 2016-2020 рр. дозволяють стверджувати наступне. Фактичні загальні видатки Пенсійного фонду України у 2020 році становили 479,3 млрд грн, що на 43,4 млрд грн, або на 10,0%, більше у порівнянні з 2019 роком. На пенсійні виплати спрямовано 466,9 млрд грн, на погашення позики

2019 року – 1,1 млрд грн, видатки на виплату одноразової допомоги в розмірі 8000 грн – 3,6 млрд гривень. Інші видатки – 11,3 млрд грн, із них – 2,4 млрд грн – оплата послуг з виплати та доставки пенсійних виплат (0,5% загальних видатків), 5,3 млрд грн – адміністративні видатки (1,1%). У 2020 році надходженням власних коштів забезпечувались видатки, які фінансувались за рахунок власних коштів на 85,5%, що на 5,7% більше у порівнянні з 2019 роком.

2.3 Оцінка розмірів державних пенсій та їх вплив на рівень соціального забезпечення населення

Станом на 01.01.2021 р. в Україні отримували пенсії у солідарній системі 11,13 млн. осіб (Рис 2.3.1). Станом на 01.01.2020 р. чисельність пенсіонерів становила 11,34 млн. осіб. Тобто, протягом року кількість отримувачів пенсій зменшилась на 0,21 млн. осіб. Разом з тим, в країні спостерігається стійка негативна динаміка зменшення загальної чисельності населення.

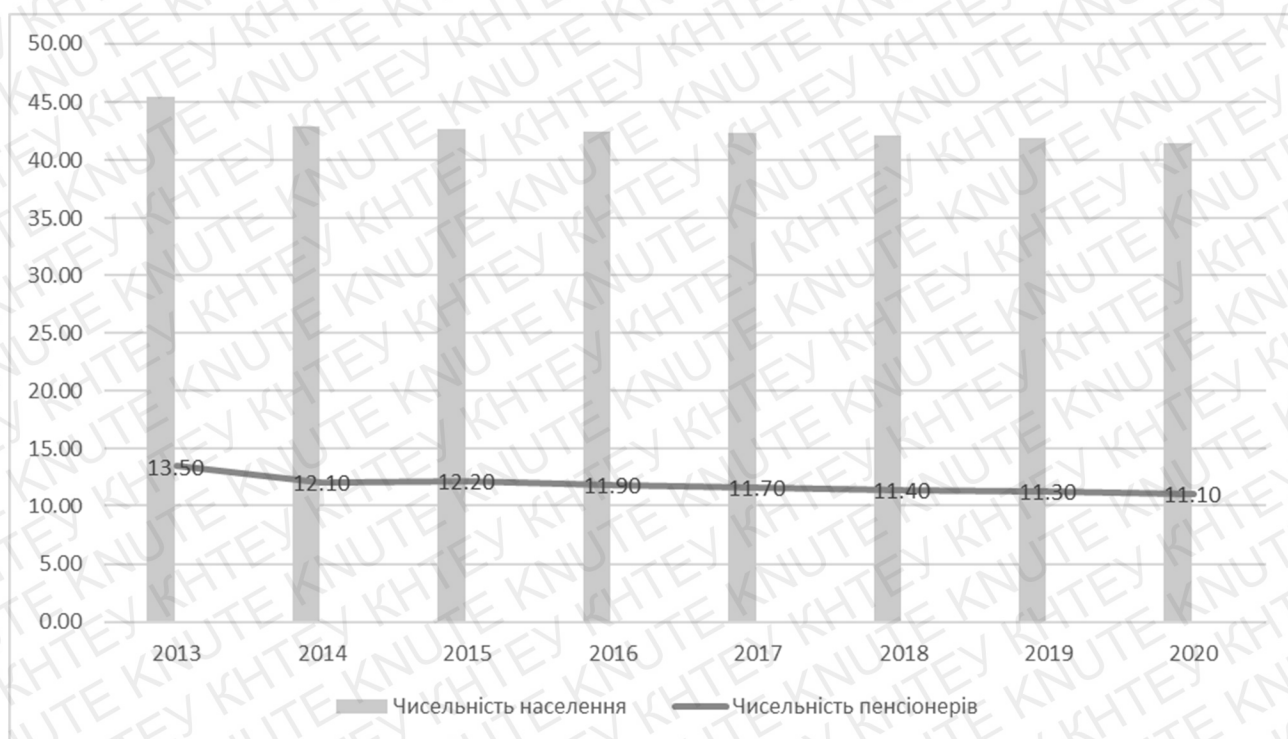

Рис. 2.3.1. Динаміка чисельності пенсіонерів та чисельності населення

України 2013 - 2020 рр., млн. осіб

Станом на 01.01.2000 р. в Україні нараховувалось 49,4 млн. осіб населення, а станом на 01.01.2021 р. – 41,5 млн. осіб [30]. Протягом 7 років чисельність населення України зменшилась на 3,9 млн. осіб. Дана тенденція спостерігається і протягом 2021 р. З 01.01.2021 р. по 01.07.2021 р. загальна кількість населення України зменшилась на 250,4 тис. осіб. Станом на 01.01.2021 р. співвідношення пенсіонерів та всього населення України становило 1:3,7. У той же час кількість зайнятого працездатного населення склала 15,2 млн. осіб [24]. Таким чином, відношення пенсіонерів до працюючих у 2020 р. становило 1:1,4. Враховуючи, що повноцінне функціонування окремо взятої солідарної системи є можливим лише при умові, що співвідношення пенсіонерів та працюючих громадян складатиме не менше, ніж 1:5 [22], проблема старіння населення в Україні визначає значний негативний вплив демографічного фактора на дієздатність I рівня пенсійної системи держави. Адже від кількості працюючого населення залежить величина основних надходжень Пенсійного фонду у вигляді частки від єдиного соціального внеску (надалі – ЄСВ). [23]

У процесі реформування I рівня пенсійної системи були прийняті рішення про підвищення до 60 років віку виходу на пенсію для жінок [11], а також про поступове підвищення необхідного при виході на пенсію страхового стажу, який у 2020 р. становить від 17 до 27 років, а у 2028 р. має становити від 25 до 35 років, у залежності від віку виходу на пенсію [28]. Дані нововведення не у змозі у потрібному обсязі вирішити проблему необхідності збільшення надходжень до солідарної системи, яка фактично самостійно намагається справлятися з обов'язками всієї пенсійної системи, оскільки недержавне пенсійне забезпечення не користується популярністю та функціонує лише частково. За період 2017–2020 рр. суми власних надходжень Пенсійного фонду зросли на 122 841,5 млн. грн (або ж на 56,4%). Протягом аналізованого періоду зросли також суми надходжень від сплати ЄСВ (на 83 831,2 млн. грн, або ж на 53,6%). Проте, оскільки потреби у видатках солідарної системи також значно зросли [10],

збільшилися і суми дотацій з Державного бюджету, завдяки яким підтримується можливість дієздатності Пенсійного фонду. У 2020 р., порівняно з 2017 р., сума дотацій збільшилась на 40454,7 млн. грн (на 28,6%).

Розмір доходів від сплати ЄСВ є значно меншим від можливого у результаті існування неформальної (тіньової) зайнятості населення. Дане явище негативно впливає і на доходи зведеного бюджету у результаті ненадходження коштів у вигляді податків. Самі неформально зайняті громадяни втрачають необхідний для надання пенсії страховий стаж, право на соціальний захист, право на державні гарантії, а також право на гарантовану відпустку [31]. У 2017 р. 3,7 млн. осіб працювали неформально, у 2019 р. неформально зайнятими були 3,5 млн. осіб [34]. Відповідно, спостерігається зниження негативного показника, проте, враховуючи скорочення загальної чисельності населення, а також досить велику кількість неформально зайнятих громадян, дане явище потребує ретельної уваги зі сторони державних та місцевих органів влади. За даними Державної податкової служби (надалі – ДПС), 30% населення непенсійного віку у 2019 р. не отримувало доходів, а, отже, податки та ЄСВ теж не виплачувались. Для покращення дієздатності Пенсійного фонду вкрай необхідним є збільшення чисельності платників [23].

Відсутність доходів у значної частини населення у віці 15-70 років свідчить про наявність, серед інших причин такої ситуації (серед цієї групи населення є інваліди, студенти та ін., певна частина населення працевлаштована неофіційно, т.д.), безробітного населення. За період 2010-2019 рр. спостерігається зменшення чисельності безробітного населення на 297,3 тис. осіб (Рис. 2.3.2).

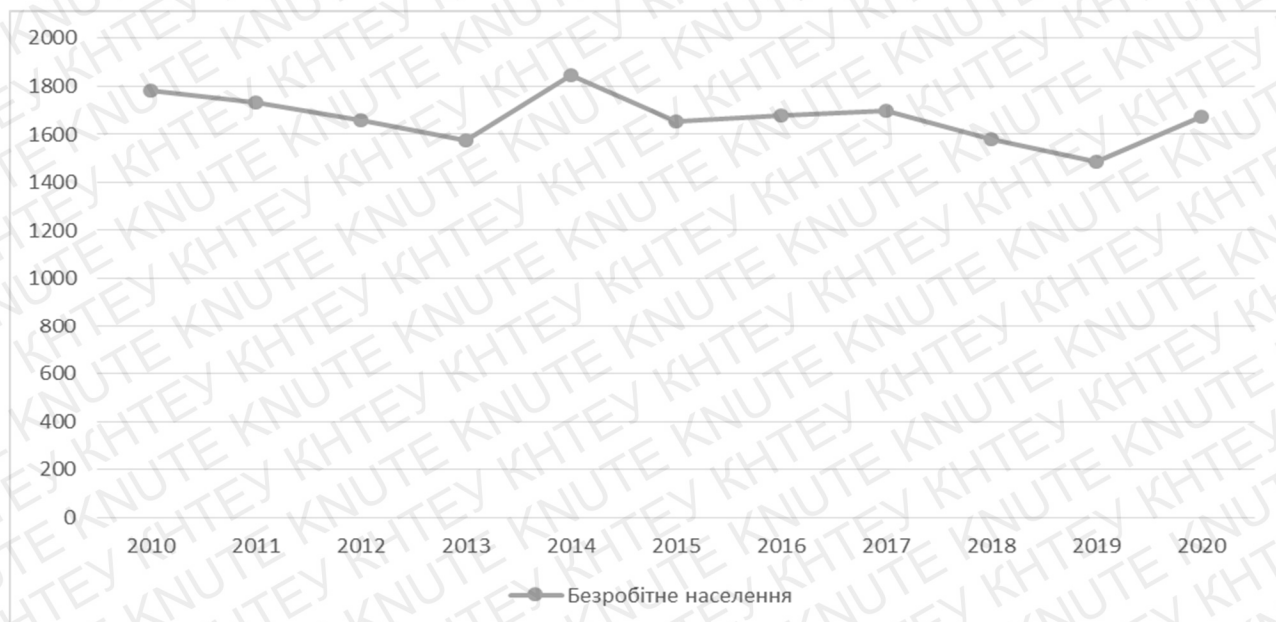

Рис. 2.3.2. Динаміка чисельності безробітного населення в Україні у 2010–2019 рр., тис. осіб

Проте, таке зменшення частково пояснюється скороченням чисельності всього населення країни, крім того, кількість безробітних лишається досить великою, тим більше, що у 2021 році кількість безробітного населення зростає до 1 673,6 тис. осіб, відбулося збільшення даного показника, порівняно з підсумком 2019 р., на 187,5 тис. осіб, або ж на 12,6% [21]. Основною причиною такого негативного зрушення є економічна криза, зумовлена пандемією коронавірусу.

У результаті підвищення безробіття серед населення зменшується і так недостатня наповненість державного бюджету, у якого, крім інших необхідних для життєдіяльності країни видатків, з'явилися великі суми видатків на боротьбу з пандемією; також відбувається скорочення надходжень від ЄСВ. Ще одним фактором зменшення надходжень до Пенсійного фонду є трудова міграція працездатного населення України за кордон. За даними дослідження Німецької консультативної групи, у 2012 р. за кордоном були працевлаштовані 1 182 тис. осіб, а у 2017 р. – 1 303 тис. осіб [22]. Отримані дані є нижньою межею, адже оцінено було середньорічну кількість працівників-мігрантів, без

врахування міграції на тимчасові (чи сезонні) роботи. Згідно дослідження, 75% трудових міждержавних мігрантів працевлаштовуються у країнах ЄС, крім того, більшість мігрантів: є особами до 35 років, є чоловіками, є жителями сільської місцевості [26]. У 2019 р. за кордон на постійне місце проживання вибуло 10907 осіб, натомість прибуло 2546 осіб. Порівнюючи міграційні процеси в Україні та в інших країнах, потрібно відзначити, що чисельність мігрантів в Україні є значно вищою, ніж у будь-якій взятій окремо країні, та співставна з їх чисельністю у групах країн. Причому Україна є країною, у якій еміграційні процеси переважають, чисельність емігрантів з країни переважає їх чисельність у всіх разом взятих країнах (Європи, Америки, Азії чи Африки). Отже, трудова міграція населення України за кордон також негативно впливає на суму, отримувану Пенсійним фондом у вигляді надходжень від сплати ЄСВ. Пенсійний фонд має забезпечувати виплати пенсій за рахунок власних надходжень, але навіть з допомогою дотацій розмір пенсії більшості пенсіонерів є дуже низьким. В Україні протягом 1990-2020 рр. рівень заміщення, тобто відношення пенсії до заробітної плати, значно знизився (від 59% до 29%) [28], і це при тому, що в Україні досить низьким є рівень заробітної плати більшості працівників.

Рис. 2.3.3. Середній розмір пенсій за їх видами, станом на 01.01.2021, грн.

Станом на 01.01.2021 р. пенсії за віком отримували 8 330,4 тис. осіб (75,3% від загальної кількості пенсіонерів) [29]. Середній розмір пенсії пенсіонерів за віком станом на 01.01.2021 р. становив 3507,51 грн (рис. 2.2.3). Пенсіонери по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника, за вислугу років, а також ті, що отримують соціальні пенсії, отримували пенсії дещо нижчі, ніж пенсіонери за віком. Більшими були пенсії військовослужбовців. І значно вищими були (і є) пенсії суддів – 67 961,39 грн станом на 01.01.2021 р. Виплати пенсій суддям мають забезпечуватися за рахунок коштів державного бюджету, проте, у солідарній системі пенсії виплачуються за рахунок власних коштів Пенсійного фонду, а додаткове цільове фінансування Пенсійного фонду державним бюджетом є дотаціями. Суми пенсій суддям є надто великими у порівнянні з сумами, що виплачуються іншим категоріям пенсіонерів, крім того, рівень заміщення пенсій суддям становить 50% проти 29% у інших пенсіонерів. У 2015 р. розмір пенсій суддям був зменшений, натомість були збільшені заробітні плати, що давало можливість певну частку заробітної плати відкладати на накопичення майбутньої пенсії (за допомогою недержавного пенсійного забезпечення). Проте, звернення суддів до Конституційного Суду щодо неконституційності рішення про зменшення розміру пенсій завершилось поверненням спеціальних пенсій, які є фактично неприйнятними для солідарної системи [23]. Функціонування солідарної системи має ґрунтуватись на справедливості [20], тим більше, що до 2019 р. на розмір доходу, що перевищував 15 мінімальних зарплат, ЄСВ не нараховувався, а, отже, і страховий внесок з ЄСВ до Пенсійного фонду у повному обсязі із заробітної плати суддів не надходив. Витрати солідарної системи за рахунок зниження спеціальних пенсій значно зменшаться, а певні категорії громадян можуть отримувати додаткові пенсії за допомогою недержавного пенсійного забезпечення (або ж накопичувальної системи, при її введенні).

Солідарна система пенсійного забезпечення потребує уваги зі сторони державних органів влади та вчених задля подальшої можливості функціонування, адже не сприятливі фактори зумовлюють значні ризики, що негативно впливають на дієздатність цього важливого соціального інституту. Фактично всі можливі фактори впливу на солідарний рівень у країні є негативними, що доводить проведене дослідження. Це при тому, що це єдиний рівень трирівневої пенсійної системи, що намагається функціонувати повноцінно та заміщує собою фактично всю систему пенсійного забезпечення (що з 2004 р. потребує вирішення). В Україні стрімко збільшується чисельність пенсіонерів по відношенню до працюючих осіб (що на даний час становить фактично 1:1); фіксується значний рівень тіньової зайнятості, безробіття, трудової міграції населення за кордон. Крім того, значні неузгодженості існують у самій солідарній системі. Це стосується, насамперед, існування спеціальних пенсій. Для виправлення існуючої ситуації необхідні дієві заходи. Зокрема, для зміцнення солідарної системи необхідно:

- напрацювати ряд заходів для посилення боротьби з тіньовою зайнятістю, що дозволить збільшити власні доходи Пенсійного фонду у вигляді частки від ЄСВ;
- забезпечити розробку стратегії посиленого економічного розвитку підприємств, що допоможе створити нові робочі місця та підвищити суми заробітної плати задля зменшення трудової міграції населення за кордон та працевлаштування безробітних осіб;
- відмінити існуючі спеціальні пенсії;
- запровадити обов'язкові додаткові відрахування із заробітних плат (або за рахунок підприємств) до системи недержавного пенсійного забезпечення (або до накопичувальної системи, при її введенні в дію) [21].

Рівень пенсійного забезпечення тісно пов'язаний з економічною ситуацією в країні. Основними у структурі доходів ПФУ виступають саме власні

надходження. Це передусім пов'язано з функціональним призначенням ПФУ, адже власні надходження формуються за рахунок коштів, що сплачують громадяни, підприємства, установи та організації і напряду залежать від розміру заробітної плати, кількості найманих працівників та своєчасності сплати страхових внесків. Тому, основними резервами збільшення доходів Пенсійного фонду є впровадження наступних заходів:

- виведення заробітної плати з тіні;
- створення додаткових робочих місць;
- скасування мінімальних гарантованих пенсій, що стимулюватиме громадян відмовитися від нелегальних зарплат;
- створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва;
- подальший розвиток системи недержавного пенсійного страхування як додаткової форми пенсійного забезпечення.

Таким чином, запропоновані шляхи збільшення дохідної бази ПФУ при одночасному введенні їх в дію значно підвищать розмір доходів, що зменшить обсяг дефіциту бюджету Фонду.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

3.1. Світовий досвід функціонування пенсійних систем

Світовий досвід функціонування пенсійних систем державного пенсійного страхування у Великобританії носить назву «Національна система страхування» та включає два види пенсій: базову, виплати по якій здійснюються в однаковому розмірі для всіх застрахованих осіб та страхову або додаткову, розмір якої встановлюється пропорційно до величини середніх доходів одержувача за весь період його трудової діяльності. З жовтня 2012 року уряд Великобританії почав впроваджувати нову економічну систему персоніфікованих пенсійних рахунків з визначеними внесками, що буде поетапно впроваджуватись протягом 5 років. Найменші працівники віком від 22 років до пенсійного віку, встановленого для отримання державної пенсії (61 рік для жінок і 65 років для чоловіків), заробітна плата яких становить від 8 до 43 тис. фунтів стерлінгів на рік, автоматично зараховуються до числа учасників обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Ця система сприятиме зростанню довгострокових пенсійних заощаджень сімей з низьким рівнем доходу і зменшенню фінансового навантаження на солідарну пенсійну систему

[33].

Функціонування пенсійної системи США за накопичувальним принципом дає можливість її громадянам по досягненню ними пенсійного віку отримувати три види пенсій, а саме : державну, корпоративну (за місцем роботи) та індивідуальну, шляхом відкриття особистого пенсійного рахунку. Завдяки

використанню багатокomпонентної пенсійної системи уряд США гарантує своїм громадянам мінімальний соціальний захист, стимулює населення дбати про власну забезпечену старість та створює всі умови для розвитку потужного внутрішнього інвестиційного ресурсу.

У солідарній системі пенсіонери отримують пенсійні ресурси, що формуються за рахунок сьогодні працюючих платників податків. До накопичувальних систем належать як державні, так і приватні пенсійні програми. У США існує два види накопичувальних пенсійних програм: 1) із встановленими виплатами, що гарантує учасникам фіксований розмір пенсії, який визначається виходячи з розміру зарплати та стажу роботи та 2) із встановленими внесками, які сплачуються роботодавцями та найманими працівниками в рівних частинах. Крім участі у групових корпоративних пенсійних програмах кожен громадянин США може відкрити і свій особистий пенсійний рахунок, накопичені заощадження з якого можна зняти тільки по досягненні людиною 60 років. Пенсійні рахунки відкриваються в комерційних банках, інвестиційних фондах, страхових компаніях. Власник рахунку може сам приймати інвестиційні рішення щодо ефективного розміщення накопичених фінансових ресурсів або довірити управління рахунком спеціальним фінансовим інститутам.

Що стосується Швеції, то починаючи з 1999 року країна перейшла на нову пенсійну систему з трьох складових: трудова пенсія, накопичувальна пенсія і гарантований пенсійний мінімум. Трудова пенсія становить більшу частину загальної державної страхової пенсії. Її розмір формується з внесків, що становлять 16% від обсягу заробітної плати працівника. Обов'язковий індивідуальний пенсійний рахунок другого рівня призначений як доповнення до виплат із солідарного рівня і акумулює в собі страхові внески в розмірі 2,5% від трудових доходів працівника, а також доходи, одержувані за рахунок інвестування акумульованих коштів. Цими страховими внесками управляє сам майбутній пенсіонер. Адміністрування даної системи здійснюється таким державним відомством, як Управління преміальних пенсій. Активи інвестуються

за рішенням власника пенсійних коштів у страхові фонди, яких у Швеції налічується велика кількість. У Швеції дуже високо розвинена участь працюючих у професійному пенсійному страхуванні, тобто учасниками недержавних пенсійних фондів є близько 90% працівників. Гарантовану мінімальну пенсію у Швеції виплачують лише тим громадянам, які одержують дуже мізерну трудову або накопичувальну пенсію чи зовсім її не отримують [36]. Цей вид пенсійного забезпечення виплачується виключно з державного бюджету та по досягненню людиною 65 років.

Австралійська пенсійна система на сьогоднішній день вважається найбільш сучасною з усіх моделей та характеризується своєю ліберальністю. У цій країні існує система обмежень рівня пенсійного забезпечення, який залежить від поточного доходу та наявності власності у застрахованій особі. Кожен працівник і роботодавець зобов'язані відраховувати внески в будь-який із приватних пенсійних фондів. Австралійська система пенсійного страхування має обов'язковий характер і в переважній більшості є професійною страховою системою. Роботодавець повинен вносити до фонду 9% від обсягу зарплати кожного найманого співробітника, чий зарібок до оподаткування перевищує \$450. При досягненні пенсійного віку працівник має право отримати накопичені на його індивідуальному рахунку кошти або одноразово, або у вигляді регулярної пенсії. Ця пенсійна система дозволяє будь-якому бажаному зареєструвати особистий пенсійний фонд і управляти пенсійними грошима самостійно. За останні десять років прибутковість таких фондів досягала 3-5% на рік залежно від напрямку інвестиційної стратегії [38].

Пенсійна система Німеччини побудована на основі трирівневої моделі. Базовий рівень становить державне обов'язкове пенсійне страхування, в якому задіяні наймані працівники з окремих професійних груп і самозайняте населення. Розміри страхових внесків у всіх федеральних землях однакові і не накопичуються. Бюджет федерального фонду пенсійного страхування формується за рахунок відрахувань працівника і роботодавця в сумі 19,9 % від

фонду заробітної плати. Вагомим індикатором при визначенні розміру пенсії виступає робочий стаж. Вік виходу на пенсію однаковий для чоловіків та жінок – 65 років. Другий рівень німецької пенсійної системи становить виробниче пенсійне страхування. Суть його зводиться до того, що певні підприємства доручають банкам, страховим фондам накопичувати внески, які перераховуються роботодавцями у розмірі обговореної з працівником частини заробітної плати. Третій рівень – приватне забезпечення старості, яке здійснюється працівником особисто шляхом формування своєї майбутньої пенсії. Недержавні пенсійні фонди розробляють і пропонують приватним особам різні накопичувальні програми по короткострокових та довгострокових вкладах, орієнтовані на отримання додаткової пенсії в старості за рахунок накопичених сум. Німецька модель державного пенсійного страхування характерна також для таких країн, як Франція, Австрія, Італія та більшості інших країн Західної Європи [17].

За даними дослідження «Глобальний пенсійний індекс – 2019» (Melbourne Mercer Global Pension Index, MMGPI), який підготував Центр фінансових досліджень університету Монаша (Мельбурн, Австралія) у співпраці з консалтинговою компанією Mercer, кращими в світі є пенсійні системи Нідерландів і Данії. Зокрема експерти охарактеризували пенсійні системи цих країн, як надійні, стійкі та такі, що мають високий рівень цілісності [18].

Говорячи про досвід Данії, зазначено, що основи датської пенсійної системи закладені ще в кінці XIX століття. Так, у 1891 році країна запровадила систему пенсій, орієнтовану на цільову допомогу бідним [38].

Сьогодні у Данії пенсійні виплати містять декілька складових: основні виплати; додаткові, які залежить від сімейного стану та враховують, самотній пенсіонер чи у нього є родина; додаткові виплати, що залежить від заробітної плати і накопичень. Всі громадяни Данії, незалежно від гендерної належності, виходять на пенсію у віці 65-67 років, в залежності від дати народження.

Сьогодні, щоправда, в країні відбувається підвищення пенсійного віку, з поступовим щорічним підвищенням на півроку.

Кожен пенсіонер в Данії отримує виплати з державного бюджету (мінімальну, так звану, народну пенсію) і з пенсійного фонду (приватну, трудову пенсію). Розмір народної пенсії залежить від кількості років, які особа прожила в Данії після п'ятнадцятирічного віку. Її призначають усім, хто прожив в країні більше п'яти років до дати настання пенсійного віку. На трудову пенсію мають право особи, які заробили в Данії трудовий стаж. Її виплата безпосередньо залежить від кількості відпрацьованих років і величини зарплати. [39]

Крім того, частина пенсії померлого пенсіонера отримує його вдова або вдівець. В результаті середній житель Данії отримує на пенсії 65 - 70% від свого минулого заробітку або приблизно 2,5 тисячі євро на місяць.

Отже, подальше реформування пенсійної системи України є дуже актуальною задачею державної соціальної політики. Це дозволить, з одного боку, значно поліпшити соціальний захист пенсіонерів, а з іншого – стане наслідком ефективного впровадження економічних реформ у країні. Досвід Данії та інших розвинених країн світу свідчить про те, що розвиток накопичувального рівня пенсійної системи є одним із напрямків цього реформування. Недержавні пенсійні фонди у багатьох країнах світу є важливим інструментом для підвищення рівня пенсійного забезпечення населення. Участь в недержавних пенсійних фондах для громадян і їх роботодавців є добровільною. Однак, створення накопичувального рівня пенсійної системи не означає відсутність його державного регулювання. Пенсійна система Данії є однією з кращих через можливість її гнучкого державного регулювання.

3.2. Напрями розвитку механізму формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України

Більшість іноземних держав використовує багатокomпонентні пенсійні системи, які базуються на накопичувальному принципі. Основними позитивними властивостями накопичувальної системи державного пенсійного страхування є спроможність посилити мотиваційні чинники населення до участі в пенсійному страхуванні. У цій системі наявний набагато тісніший зв'язок між здійсненими внесками та одержаними пенсійними виплатами, ніж у солідарній пенсійній системі, що дає змогу послабити патерналістські настрої в суспільстві. Крім цього, накопичувальна пенсійна система служить потужним регулятором фінансової системи та ринку інвестиційних ресурсів.

Розвиток недержавного пенсійного забезпечення також спроможний послабити в майбутньому навантаження на державне пенсійне страхування та доповнити його новими схемами пенсійного страхування, які не доступні населенню в загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні. Як свідчить зарубіжний досвід здійснення пенсійних реформ, їхньою суттю якраз і було перерозподіл відповідальності між державою, соціальними партнерами та приватними особами [34]. Незважаючи на те, що в пострадянських країнах Центральної та Східної Європи приватні видатки на пенсії є набагато меншими, ніж в англосаксонських країнах, недержавне пенсійне забезпечення містить значний потенціал вирішення соціальних проблем, а також слугує дієвим інструментом впливу на інвестиційні ринки. У цьому контексті, в умовах пенсійної реформи в Україні, розвиток недержавного пенсійного забезпечення, створить умови для оптимізації функцій державного пенсійного страхування відповідно до тих завдань, які вона виконує в країні з ринковою економікою на сучасному етапі її розвитку. Передумовою заходів щодо активізації недержавного пенсійного забезпечення в нашій державі є налагодження дієвого контролю за фінансовою діяльністю недержавних пенсійних фондів. Не менш важливе значення для підвищення ролі недержавного пенсійного забезпечення має створення такої системи управління фінансами, яка б гарантувала вклади його учасникам.

Аналіз встановлених внесків на державне пенсійне страхування у низці європейських країн і в Україні дає змогу зробити висновок про те, що в нашій державі відсутні резерви його збільшення в майбутньому з огляду на те, що це погіршить конкурентоспроможність вітчизняної економіки порівняно з економіками інших країн, в яких застосовують значно вищі тарифи на цей вид соціального страхування. Крім цього, можливе підвищення внесків на державне страхування призведе до зростання нелегальної зайнятості та неофіційної виплати заробітної плати, а також матиме негативні наслідки для зайнятості населення. [32]

Серед усіх розвинених держав нескладно помітити групу тих держав, у яких встановлено внески на державне пенсійне страхування як для роботодавців, так і застрахованих осіб на однаковому рівні. Представниками цієї групи є розвинені демократичні країни, в яких високий рівень життя населення та, відповідно, високий рівень заробітної плати працюючих. Порівняно з цими країнами в Україні набагато вищі ставки страхових внесків на державне пенсійне страхування, що сплачують роботодавці, й набагато менші – в працюючих.

Проте варто зазначити, що в низці східноєвропейських держав вдалося реформувати механізм сплати внесків, наслідком чого було зміщення навантаження від роботодавця до працюючого. Підвищити внески в таких країнах вдалося насамперед завдяки запровадженню накопичувальної системи державного пенсійного страхування.

Запропоновані заходи щодо перерозподілу навантаження стосовно сплати внеску на державне пенсійне страхування (як частки єдиного соціального внеску) від роботодавця до найманого працівника сприятимуть зниженню фіскального навантаження на роботодавців та зменшенню їхніх мотивів до уникнення легальної оплати праці найманим працівникам. Окрім цього, збільшення розмірів внесків, які утримують із доходів найманих працівників призведе, до послаблення утриманських настроїв у вітчизняному суспільстві та зменшення необґрунтованих електоральних очікувань в Україні.

Підсумовуючи проведені дослідження наявного потенціалу підвищення ставки єдиного соціального внеску з метою збільшення доходів Пенсійного фонду України, що сьогодні він вичерпаний. Відтак, можливим способом збільшення доходів Пенсійного фонду України є розширення бази нарахування єдиного соціального внеску. В цьому контексті відкривається широкий простір для реалізації заходів, що передбачають збільшення частки легально зайнятого населення та підвищення офіційних розмірів оплати праці. Збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування має бути виведений із єдиного соціального внеску і сплачуватися учасниками державного пенсійного страхування окремо від інших зборів на соціальне страхування. Це – необхідна умова розвитку багаторівневого пенсійного страхування і запровадження збору до накопичувальної системи державного пенсійного страхування. Крім цього вжиті заходи дадуть, змогу суттєво підвищити прозорість функціонування системи соціального страхування, підвищити рівень фінансової грамотності населення та розвивати мотиви працівників і роботодавців до повноцінної участі в державному пенсійному страхуванні. [30]

Заходи, спрямовані на збільшення бази для нарахування пенсійних внесків, мають передбачати не лише динамічне зростання заробітної плати, а й більш широке охоплення всіх видів доходу від зайнятості (у тому числі від підприємницької діяльності) та мотивацію населення до детінізації усіх доходів. Реформа пенсійної системи вимагає усвідомлення суспільством та політиками того факту, що пенсійна система не є альтернативою системі соціального захисту, а виконує самостійну функцію. Основними цілями пенсійної системи є забезпечення осіб похилого віку адекватним, реальним, сталим та надійним доходом у старості. Адекватний досвід стосується абсолютного та відносного рівнів, тобто зменшення масштабів бідності та належне заміщення пенсією заробітної плати; реальний – фінансових можливостей платників податків і суспільства; сталий означає фінансову послідовність пенсійної програми сьогодні та в майбутньому; надійний – спроможність протистояти викликам,

спричиненим економічними, демографічними, соціальними та політичними ризиками.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних засад формування дохідної та видаткової частини бюджету Пенсійного фонду України сформульовано такі висновки і пропозиції:

1. В ході роботи встановлено, що бюджет Пенсійного фонду не є складовою Державного бюджету України і виступає самостійною економічною категорією. Поняття «Бюджет Пенсійного фонду» можна визначити як план утворення і використання цільового страхового фонду, що формується за рахунок страхових внесків до солідарної системи та надходжень з інших джерел, визначених Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

2. В ході дослідження з'ясовано, що до базових нормативних актів, які регламентують функціонування бюджету Пенсійного фонду України, слід віднести Конституцію України (1996), Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003), Бюджетний кодекс України (2010), Податковий кодекс України (2010), щорічні оновлені закони про Бюджет Пенсійного фонду. Проведений аналіз вітчизняної системи нормативноправового забезпечення розвитку теми бюджету Пенсійного фонду дозволив стверджувати, що хоча вона в цілому охоплює всі важливі фінансові взаємовідносини у сфері розвитку бюджету Пенсійного фонду й передбачає

досить велику кількість фінансових інструментів, проте в контексті підвищення фінансової спроможності проблемними питання є:

- Низькі суми сплаченого ЄСВ;
- Невелика кількість платників ЄСВ;
- Невідображення реальних сум заробітних плат, що негативно відображається на обсягах надходжень до бюджету Пенсійного фонду України;

3. В ході дослідження з'ясовано, що бюджет який формує Пенсійний фонд формується за рахунок таких основних джерел: надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах; кошти державного бюджету та цільових фондів, кошти, сплачені виконавчій дирекції Пенсійного фонду за надання послуг із адміністрування; суми від фінансових санкцій та пені, а також суми адміністративних стягнень, накладених на посадових осіб та громадян за ці порушення; благодійні внески юридичних та фізичних осіб; добровільні внески; інші надходження.

4. Результати проведеного аналізу доходної та видаткової частини бюджету Пенсійного фонду за період 2016-2020 рр. дозволяють стверджувати наступне. За аналізований період відбулося збільшення доходів на 224,05 млрд грн., тобто на 52,13%. Найбільшу питому вагу всіх доходів за аналізований період займають власні надходження, їхня частка в 2020 році становить 48,13%, за аналізований період відбулося зростання на 21,8%. У структурі доходів значну частку займають власні доходи, які формуються в основному завдяки ЄСВ.

Результати аналізу видаткової частини бюджету ПФУ за 2016-2020 рр. засвідчили наступне. Фактичні загальні видатки Пенсійного фонду України у 2020 році становили 479,3 млрд грн, що на 43,4 млрд грн, або на 10,0%, більше у порівнянні з 2019 роком. На пенсійні виплати спрямовано 466,9 млрд грн, на

погашення позики 2019 року – 1,1 млрд грн, видатки на виплату одноразової допомоги в розмірі 8000 грн – 3,6 млрд гривень. Інші видатки – 11,3 млрд грн, із них – 2,4 млрд грн – оплата послуг з виплати та доставки пенсійних виплат (0,5% загальних видатків), 5,3 млрд грн – адміністративні видатки (1,1%). У 2020 році надходженням власних коштів забезпечувались видатки, які фінансувались за рахунок власних коштів на 85,5%, що на 5,7% більше у порівнянні з 2019 роком.

Аналіз джерел формування коштів бюджету Пенсійного фонду показав тенденцію до щорічного зростання загальних надходжень, пріоритетна роль у дохідній частині відводиться власним надходженням. Це є позитивним явищем, але низький рівень життя людей похилого віку вказує на проблеми у фінансуванні та низький рівень пенсії населення.

5. Важливою умовою реформування системи пенсійного страхування в Україні може стати зарубіжний досвід організації систем додаткового пенсійного забезпечення, коли формується декілька джерел отримання доходу після виходу на пенсію. Існування такого додаткового пенсійного доходу у різних формах як в країнах ЄС, так і в інших країнах світу, свідчить про ефективність підходу, коли фінансовий тягар забезпечення соціального захисту в країні розподіляється між державою, працівником і роботодавцем. Додаткові системи пенсійного страхування використовують, в основному, накопичувальний принцип як основу фінансування і можуть бути реалізовані в різних видах, як у вигляді пенсійних програм державного пенсійного забезпечення, так і у вигляді професійногалузевих схем пенсійного страхування. Основною перевагою функціонування багатокomпонентної пенсійної системи є можливість чіткого співвідношення розмірів і термінів виплат внесків з розмірами майбутніх виплат, а також можливістю застрахованої особи особисто здійснювати контроль за збереженням коштів на індивідуальних накопичувальних рахунках. Це дасть можливість оптимізувати фінансові потоки, пов'язані з соціальним захистом непрацездатного населення і, у перспективі, вирішити проблеми макроекономічного характеру.

6. В ході дослідження визначено, що основним напрямом

вдосконалення бюджету Пенсійного фонду має бути: реформування пенсійної системи через уведення накопичувальної системи або розвиток системи добровільного пенсійного забезпечення.

7. Подальшими перспективами дослідження є: розроблення дієвих методів для збалансування бюджету Пенсійного фонду України; розроблення стратегії щодо введення в дію накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні; впровадження шляхів щодо активізації інвестиційної діяльності Пенсійного фонду України, збільшення дохідної частини його бюджет.

Покращення механізму формування та розвитку бюджету Пенсійного фонду України неможливе без планомірної та комплексної реалізації зазначених пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбунова О.А. Реформування системи пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та можливості використання в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2018. № 3. С. 118–125. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk>.
2. Державна служба статистики України [URL:http://www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)
3. Дідур С.В., Глухова В.І., Князева М.В. Вдосконалення фінансового забезпечення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні. Інноваційна економіка. 2014. № 5(54). С. 236–240.
4. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2017 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33974-zvit-pro-vykonannya-pokaznykiv-byudzhetupensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2017-rik/>
5. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2018 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/1545965-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogofondu-ukrayiny-za-2018-rik-2/>
6. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2019 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2121043-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogofondu-ukrayiny-za-2019-rik/>

7. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2020 рік .Пенсійний фонд України.
URL: <https://www.pfu.gov.ua/kv/215064-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pfu-za2020-rik/>
8. Колот А. М., Герасименко О. О., Соціальна держава: генезис та перспективи розвитку / А.М. Колот, О.О. Герасименко // Соціально- трудові відносини: теорія та практика. – 2017. №1. – С.8-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_3.
9. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254> %EA %2F96- % E2 %F0.
10. Кучеренко М.А., Леваєва Л. Ю. Аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні. Економічний вісник університету. 2018. № 36(1). С. 215–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2018.
11. Лисогор В. М., Войтенко О. А. Соціальний захист та аспекти пенсійного забезпечення населення як прояв соціальної політики держави [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_3/184-186.pdf
12. Міндова О. І. Теоретичний аналіз економічної сутності пенсійного забезпечення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/4/26.pdf
13. Мохова Ю.Л., Писаренко Н.О. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Молодий вчений. 2018. № 1(1). С. 468–472. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018.
14. Населення світу зростає, старіє і переїжджає в міста URL: <https://responsiblefuture.com.ua/naselennya-svitu-zrostaye-stariye-ipereyizh-dzhayev-mista/>.
15. О. М. Бондаренко, А. П. Зубченко Єдиний соціальний внесок в контексті

- нарахувань та утримань із заробітної плати. URL:
<http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/viewFile/336/325>
16. Офіційний веб-портал Пенсійного фонду України. URL:
<https://www.pfu.gov.ua>.
17. Пенсійна реформа: мета, завдання, основні показники. URL:
<https://www.msp.gov.ua/timeline/Pensii.html> (дата звернення 29.03.2021).
18. Пенсійний фонд України: офіційний сайт. URL:
<https://www.pfu.gov.ua/category/events/>.
19. Пенсія та пенсійна система в США. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: <https://migrant.biz.ua/ssha/zhittya-ssha/pensiia-v-ssha.html>
20. Петрушка О. В. Шляхи удосконалення практики мобілізації доходів пенсійного фонду України. Економічні науки. 2016. Вип. 16(2). С. 136-138.
21. Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект / В. І. Надрага // Фінанси України. – 2015. – № 1. – С. 79
22. Населення України. Імперативи демографічного старіння. – Київ : ВД «АДЕФ-Україна», 2015. – 288 с.
23. Нижик Н. Р. Принципи диференціації пенсійних відносин: окремі аспекти теорії пенсійного права / Н. Р. Нижик, І. О. Гуменюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 2. – С. 26–30.
24. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
25. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17/>.
26. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 року № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>

27. Про затвердження Порядку розроблення, затвердження та виконання бюджету Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 31.08.2009 №21-2. Ш Е: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0897-09>.
28. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. №1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
29. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: [монографія] / за заг. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко. – Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. – 452 с.
30. Реха К. Х., Брагіна О.О., Слободянюк Н.О. Діагностика стану реформування пенсійного забезпечення в Україні. Бізнес Інформ. 2017. № 12. С. 300–305. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_12_46.
31. Розмір пенсій в країнах Європи. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/pensii-v-krainakhievropy.html>
32. Розподіл пенсіонерів по видам та розмірам призначених пенсій станом на 01.01.2020 рік. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2119090dani-pro-serednij-rozmir-pensiyi-stanom-na-01-01-2020/>
33. Рудик В. К., Олексійко В. С. Стан реформування пенсійної системи в Україні. Облік і фінанси. 2016. № 4. С. 106–113.
34. Саїнчук Н.В. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2014. №. 681. С. 79–84. URL: <http://nbuv.gov.ua>.
35. Скулиш Ю.І. Проблеми та перспективи бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні: монографія. Київ: Академія, 2016.

36. Тенденції тіньової економіки в Україні за I квартал 2015 року - Режим доступу: [http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id= da243606-8d4b-49f59fa4- 34994d5db4d2](http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=da243606-8d4b-49f59fa4-34994d5db4d2).
37. Федина В. В. Роль пенсійного страхування в системі соціального захисту населення / В. В. Федина // Інноваційні напрямки розвитку страхового ринку України: збірник матеріалів III Міжнародної науково — практичної конференції (19-20 квітня 2016 р., м.Київ). К.: КТ “Забеліна — Фільковська Т.С. і компанія Київська нотна фабрика”, 2016. – 432 с. – С.364-367.
38. Чугунов І.Я., Насібова О.В. Фінанси пенсійного забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2017.-248 с.
39. Ціна держави URL: <http://cost.ua/budget/revenue/pension>.
40. Шалієвська Л. І. Структурна характеристика системи пенсійного забезпечення. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: збірник матеріалів IV Міжнародної науково практичної конференції (м. Запоріжжя, 20 жовтня 2018 року). Запоріжжя, 2018. С.73–74.
41. Шалієвська Л. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави. Львів : «Растр-7»,2020-С.196
42. Шаманська Н.В. Сучасні тенденції прагматики та проблематики пенсійного забезпечення в Україні. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. 2013. № 22 С. 90–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_20.
43. Шостко О. Ю. Стан протидії корупції в Україні. Запобігання корупції : підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Б. М. Головкина. Харків : «Право», 2019. С. 36-40.
44. Ярошевич, Н. Б. Особливості формування надходжень Пенсійного фонду України в контексті проблем солідарної пенсійної системи [Електронний ресурс] / Н. Б. Ярошевич, І. В. Макалюк. – Режим доступу:

http://www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_8/322_Jar.pdf

45. MELBOURNE MERCER GLOBAL PENSION INDEX/ URL:

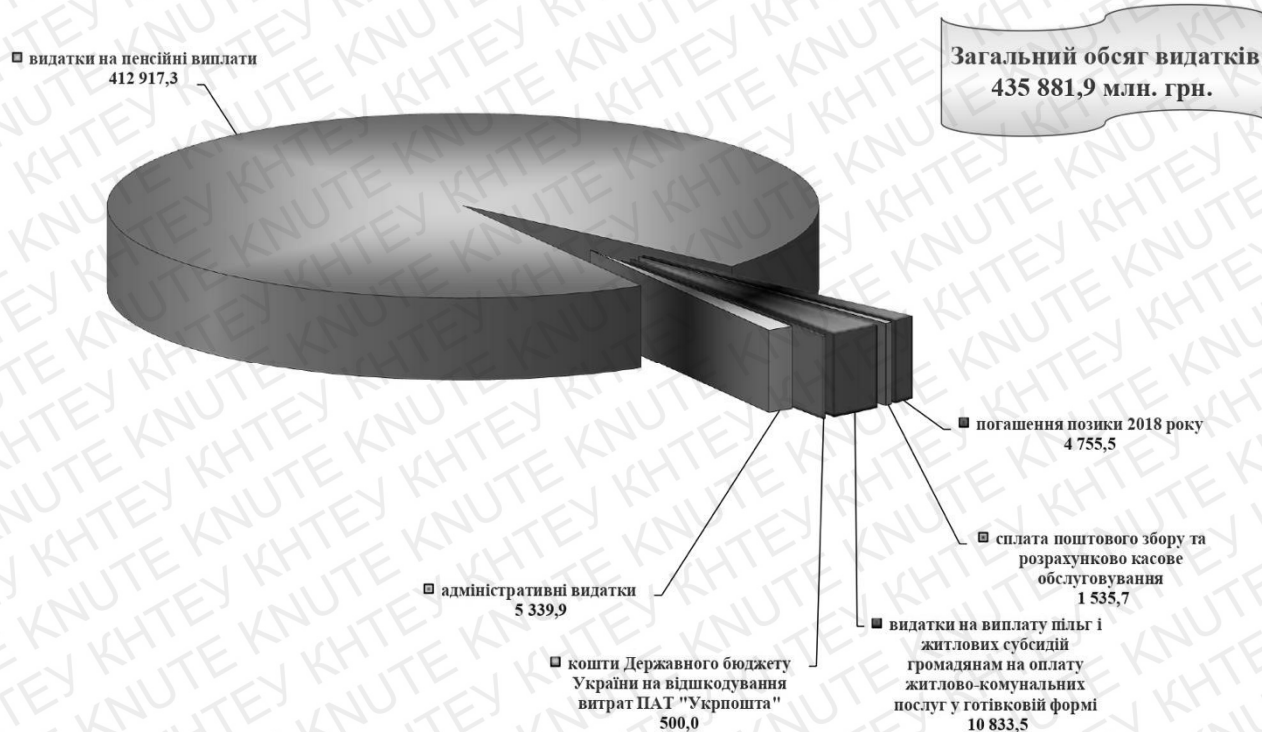
<https://info.mercer.com/rs/521-DEV513/images/->

[MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf](https://info.mercer.com/rs/521-DEV513/images/-MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf).

ДОДАТКИ

Додаток А

Видатки Пенсійного фонду України за 2019 р., млн. грн.

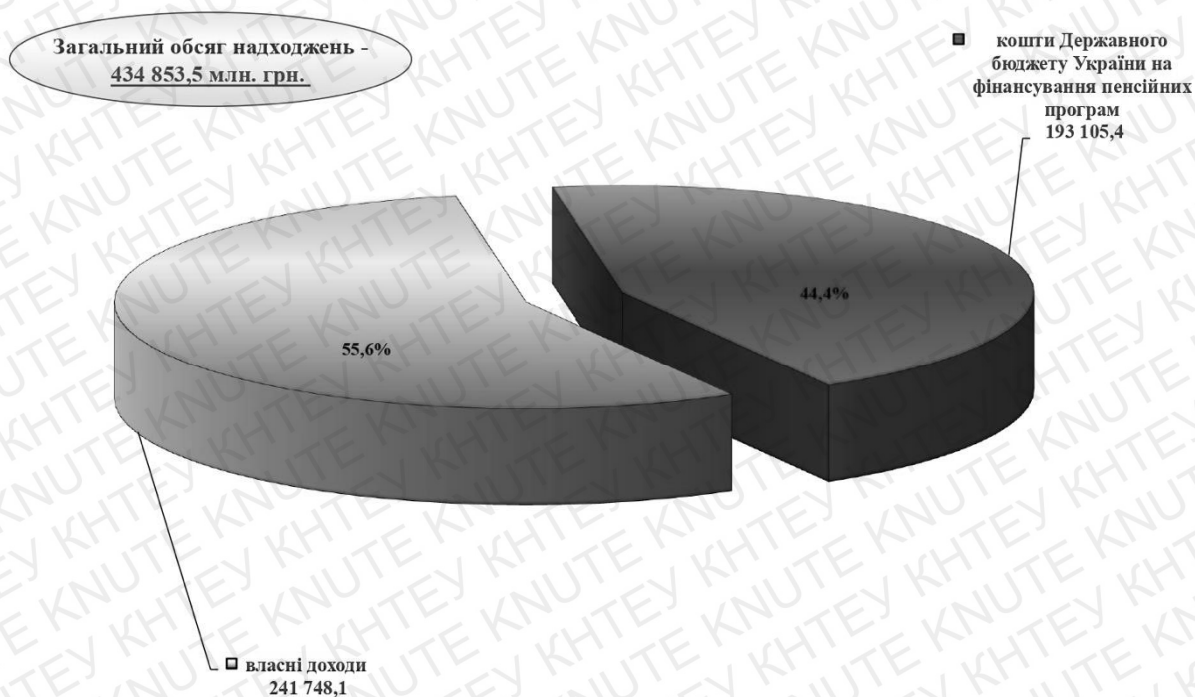

Джерело: [20-22]

Додаток Б

Структура надходження коштів до Пенсійного фонду України за 2019 р., млн.

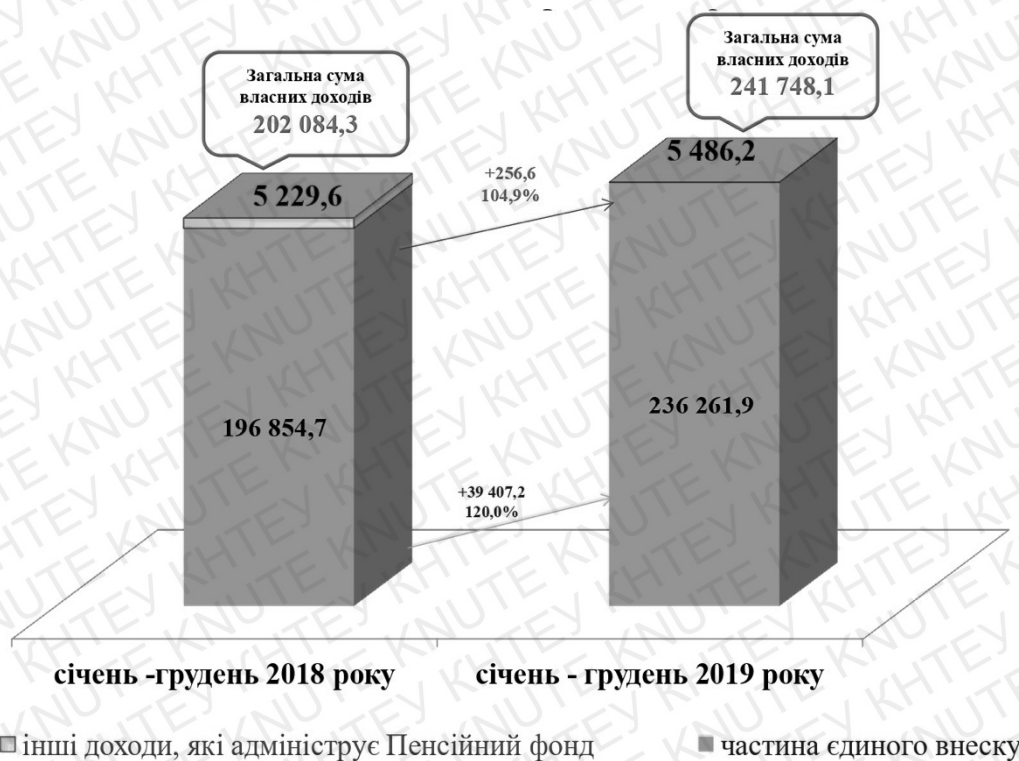
грн.

Джерело: [20-22]

Додаток В

Динаміка доходів Пенсійного фонду України за 2018 – 2019 рр., млн.грн.

Джерело: [20-22]